

Asia: VN/34601/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi yliopistolain 43 §:n ja ammattikorkeakoululain 32 §:n muuttamisesta (yhden opiskeluoikeuden säännös)

Lausunnonantajan lausunto

Ovatko esityksen tavoitteet kannatettavia?

Esitys liittyy tavoitteeseen nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Tämä on hyvä tavoite, mutta ehdotetut keinot eivät ole kannatettavia.

Onko esitys kannatettava? Perustelkaa myönteinen tai kielteinen kantanne.

Hallitus ehdottaa, että opiskelijalla voisi olla kerrallaan vain yksi opinto-oikeus, jotta opiskelupaikat ja resurssit jakautuisivat mahdollisimman monelle. Opiskelupaikat ja resurssit jakautuisivat esityksen myötä toki kerrallaan useammalle opiskelijalle, muttei useammalle ensikertalaiselle. Henkilö, joka hakee toista opiskeluoikeutta, ei hae ensikertalaisten kanssa samassa kiintiössä. Myöskään vanhasta opinto-oikeudesta luopuminen ei vapauta ensikertalaisille uusia aloituspaikkoja.

Valtaosa useamman opinto-oikeuden omaavista on alanvaihtajia, ja mikäli heille myönnettäisiin edes pieni siirtymäaika ensimmäisestä opinto-oikeudesta luopumiseen, olisi heidän kohdalla pakkoluopuminen täysin hyväksyttävää. Sen sijaan emme kannusta rajoittamaan ihmisten oikeutta opiskella aktiivisesti useampaa tutkintoa, jos he joka tapauksessa aikovat useamman tutkinnon suorittaa.

Resurssitehokkainta on tukea opiskelijaa alanvaihtoon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Arvioimme kuitenkin, että tämä esitys nostaisi alanvaihdon kynnystä ja siten hidastaisi oikealle alalle ja työmarkkinoille siirtymistä tai estäisi alanvaihdon täysin. Seurauksena on joko hukattuja resursseja "väärin opintoihin" tai väärälle alalle valmistuneita epämotivoituneita henkilöitä.

Useampia opinto-oikeuksia haetaan myös siksi, että valmistumisen kynnyksellä työmarkkinatilanne vaati sitä. Lie tavoiteltavaa myös jatkossa, että yksilöt huolehtivat työllistymisen mahdollisuuksistaan. Vaikka laajassa mittakaavassa useampi tutkinto itsessään ei johda parempaan työmarkkinakehitykseen, lie väistämätöntä, että yksilön kannalta tietyissä tapauksissa alanvaihdolla ehdottomasti on positiivinen vaikutus työmarkkinoilla pärjäämiseen.

Opiskelupaikkojen ja resurssien tehokas jakautuminen sekä peräänkuulutettu ”suunnitelmallisempi opiskelu” olisi ratkaistavissa panostuksilla laadukkaaseen tukeen ja ohjaukseen. Kolme neljästä alanvaihtajasta kertoo alavalinnan haasteista ensimmäisiin opintoihin hakeutuessa ja tutkijoiden mukaan nuoret tarvitsisivat enemmän tietoa valinnan tueksi. Siksi ohjauksen resurssien tulee olla riittäviä sekä alavalintaa tehdessä, että korkeakouluopintoja suunnitellessa. Suomen voimakkaaseen koulutuksen periytyvyyteen liittyy se, että sosioekonomisella taustalla on huomattava merkitys siihen, miten paljon nuori saa tietoa, tukea ja kannustusta kotoa alavalinnoissa ja opintojen suunnittelussa.

Ovatko esityksen vaikutusarviot oikeansuuntaiset? Puuttuuko vaikutusarvioista jotakin?

Esityksessä puhutaan paikoin epätasaisesti väittäen, että alanvaihtaja vie ensikertalaiselta opintopaikan. Tämä on totta vain niissä harvinaisissa tutkinto-ohjelmissa, joissa ei ensikertalaishiintä ole. Jää myös epäselväksi, miten opintonsa keskeyttäneen luovutettu opinto-oikeus loisi uuden aloituspaikan ensikertalaiselle. Fuksikursseille ei tule lisää tilaa sillä, että kolmannen vuosikurssin opiskelija ei siirrykään neljännelle vuosikurssille.

Esityksen mukaan uudistuksella kannustettaisiin opiskelijoita suunnitelmallisempaan opiskeluun ja tavoitteellisessa suorittamisajassa pysymiseen. Tämä esitys kuitenkin jouduttaisi lähinnä sellaisten opiskelijoiden opintoja, joilla on tarkoituksena tehdä toinen tutkinto heti ensimmäisen perään. Tavoiteajan tarkoitus on jouduttaa työelämäsiirtymiä, mutta jos kahden tutkinnon rinnakkainen suorittaminen estetään, sillä on siis korkeintaan työelämäsiirtymiä hidastava vaikutus.

Huomautamme myös, että opintolainahyvitys on ollut tehokas keino jouduttaa valmistumista. Hyvityksen kannustevaikutus kuitenkin heikkenee opintolainojen kasvun myötä, ellei hyvityskattoa nosteta. Opintolainahyvitys kattaa maisterintutkinnossa 2500 euroa ylittävästä osasta 40 % vain 18 000 euroon asti, vaikka maisterin tutkintoon myönnetään yli 40 000 euroa opintolainaa. Tällöin todellinen hyvitys on vain noin 16 % 2500 euroa ylittävästä osasta.

Peräänkuulutamme myös täsmällisempiä euromääräisiä vaikutusarvioita. Passiivisten opiskeluoikeuksien kerrotaan tuottavan kustannuksia korkeakoulujen hallintoon, mutta näistä ei ole annettu edes suuntaa-antavaa euromääräistä arviota. Vastaavaa arviota ei myöskään ole laskettu siitä, millaisia kuluja uudistuksesta korkeakoulujen hallinnolle aiheutuisi. On siis mahdotonta vertailla, millaisia säästöjä korkeakouluille uudistuksesta seuraisi, vai toisiko uudistus niitä peräti lisää. Esityksessä ei myöskään ole arvioitu sitä, moneenko uuteen aloituspaikkaan potentiaalisesti vapautuisi resursseja esityksen myötä.

Muut huomionne esityksestä

Kun ensikertalaisikiintiöt otettiin käyttöön, moni oli huolissaan siitä, kasvaako nuorille kynnys ottaa opiskelupaikka vastaan. Nyt on selkeästi käynyt ilmi, että alavalinta on monelle haastavaa, mutta paikat otetaan silti vastaan ja myöhemmin vaihdetaan alaa. Jos ensikertalaisten aloituspaikkoja todella halutaan kohdentaa mahdollisimman tehokkaasti, tulisi ensisijaisesti kiinnittää huomiota ensikertalaisiin. Tällä esityksellä pyritään kasvattamaan kynnystä ottaa uusi opinto-oikeus vastaan, mikä taas ei vaikuta ensikertalaisten paikkojen kohdentumiseen.

On syytä pohtia, pidämmekö nopeaa siirtymää toiselta asteelta korkeakouluopintoihin suuremmassa arvossa, kuin oikean alan löytämistä. Riihipäättös 30 opintopisteen avoimen korkeakoulutuksen setelistä vaille opintopaikkaa jääneille nuorille on askel oikeaan suuntaan, mutta se ei yksin riitä tukemaan nuoria siinä, että alavalinta tehtäisiin harkiten.

Huomautamme myös, että mitä kalliimpaa jatkuva oppiminen on, sitä houkuttelevampaa on hakeutua tutkinto-opiskelijaksi, vaikka kokonaiselle tutkinnoille ei olisi tarvetta. Koulutuksen kasaantumista ehkäistäisiin parhaiten siten, että jatkuvan oppimisen tarjonta on laajaa ja niiden hinta hyvin edullista. Sen sijaan avoimen korkeakoulutuksen enimmäishinta kolminkertaistettiin tällä hallituskaudella.

Koulutustason noston resepti on sinällään helppo: riittävästi aloituspaikkoja ja opiskelijoiden läpäisyn tukeminen. Esityksessä myönnetään, että korkeakoulujen olisi lisättävä aloituspaikkatarjontaa huomattavasti enemmän kuin mihin heille on annettu erillistä lisärahoitusta. Samalla opiskelijoiden sosiaaliturvasta on leikattu, mikä entisestään kannustaa hidastamaan opintoja käymällä yhä enemmän töissä opintojen ohella. Jos nuorten pahoinvointiin ei puututa jo nuorella iällä, riittävää ohjausta alanvalintaan ei ole tarjolla ja opiskeluun ei ole varaa, ei kannata odottaa korkeaa ja nopeaa läpäisyastetta korkeakouluopinnoissa.

Nevanpää Annika
Nuorisoala ry